

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI
ÖZEL LİSESİ

A1 DERSİ UZUN TEZİ

CUMHURİYET DÖNEMİ KAÇINILMAZ AYDIN
BUNALIMI

Kılavuz Öğretmen: A. Ümit Dönmez

Öğrencinin Adı: Denizhan

Öğrencinin Soyadı: Kurban

Diploma Numarası: D1129020

Ödevin sözcük sayısı: 3500

ARAŞTIRMA KONUSU: Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak ve Bir Düğün Gecesi romanlarında aydın kimliği ve bunun getirdiği yabancılaşmanın incelenmesi.

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya programı A1 Türkçe dersi için hazırlanan bu tezde, Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar üçlemesini oluşturan ilk iki romanı olan 'Ölmeye Yatmak' ve 'Bir Düğün Gecesi' yapıtlarında Cumhuriyet dönemi kuşağının aydın kimliği ve bu kimliğin getirdiği yabancılaşma incelenmiştir.

Aydın kimliği ve yabancılaşma olarak iki bölümde yapılan bu çalışmanın ilk bölümünde, romanın anlatıldığı dönemin toplumsal yapısı hakkında bilgi verilmiş ve karakterlerin aydın kimliğine ulaşma süreci irdelenmiştir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde, okumak için verdikleri çaba, aileleri ile aralarındaki çekişmeler, kasaba kent değişimi arasındaki gelgitleri de oluşan aydın kimliklerinin önemli parçasıdır. İkinci bölümde ise aydın kimliğinin karakterleri nasıl bir yabancılaşma içine sürüklediği incelenmiştir.

Sözcük Sayısı: 100

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. ÖLMEME YATMAK VE BİR DÜĞÜN GECESİ ROMANLARINDA AYDIN KİMLİĞİ VE YABANCILAŞMA.....	3
2.1. AYDIN KİMLİĞİ.....	3
2.2. YABANCILAŞMA.....	9
3. SONUÇ	20

1.GİRİŞ:

Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar üçlemesinin ilk iki romanı olan “Ölmeye Yatmak” ve “Bir Düğün Gecesi”, yapıtlarında Cumhuriyetle birlikte başlayan tarihsel, siyasal, politik ve toplumsal olaylar; değişime ayak uydurmaya çalışan toplum ve o dönemin aydınlarının edinmeye çalıştıkları kimlik ve bu kimliğin getirdiği toplumsal ve bireysel yabancılaşma işlenmiştir.

İlk roman olan Ölmeye Yatmak'ta odak figür olan Aysel'in ölmeye yattığı otel odasında kişisel sorgulamasının arka planında, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren olan toplumsal olayları ve geçmişi gözden geçirir. Böylece Aysel'in otel odasındaki aydın kadın kimliğine ulaşma sürecindeki olaylar ve arka planda, 1938'den 50'li yıllara kadar olan dönemin görüntüsü sergilenir. O dönemde, Atatürk'ün ilkeleri ile gelen değişim ve çağdaşlaşma ile beraber Batılılaşma hareketinin de sürmesi ve bunların Atatürk'ün ölümünden sonra değişik bir boyut kazanarak ilerlemesi, kendini topluma yararlı bireyler olmaya adanmış gençlerin kafasını karıştırmıştır.

“Adalet Ağaoğlu'nun yapıtları, Cumhuriyet ideolojisinin farklı tarihsel aşamalarda yarattığı şablon kimlikleri, siyasal ve kültürel kırılmaların erozyona uğrattığı değerleri serimlerken bireylerin zorunlu aidiyetlere ve değişimlere direnişlerini ve o güne kadar

getirdikleri uzlaşmalarını sorgulayışlarını konu alır. (Berna Akkıyal, Bilkent Üniversitesi, Master Tezi, 19)

Ağaoğlu'nun yarattığı karakterlerin bu değişen düzen, siyasi ve kültürel akımlar içerisindeki tepkileri de yoğun olmaktadır.

Aysel de birçok insan gibi varoluşunu bir temele dayandırmak istemiştir. Dönemin siyasi yapısı, Cumhuriyet ile gelen değişim, toplumun bu değişime verdiği tepki ve batılılaşma süreci içinde Aysel'in büyük zorluklara katlanarak eğitimini devam ettirme çabası aslında onun kimliğini bulma ve varolma savaşıdır; fakat toplumunda içinde bulunduğu ikilem, Aysel'i ve diğer köyden gelen çocukları kimlik arayışları içinde bir çıkmaza sürüklemiştir. Varolmak için okumuş aydın bir Atatürk kadını olmayı kendine şart koşan Aysel, bu süreç içinde kendi düşüncelerini, isteklerini hiçe saymış, sadece okuyup aydın bir kadın olabilmek için kendine yüklediği sorumlulukları yerine getirmeye çalışmıştır. Bu varolma savaşı içinde kişisel isteklerini, yaşam ile ilgili beklentilerini unutan ve önce topluma sonra kendine yabancılaşan Aysel'in ve ilkokul arkadaşlarının çıkmazının işlendiği, Ölmeye Yatmak ve Bir Düğün Gecesi adlı yapıtlar bu bağlamda değerlendirilecektir.

1. ÖLMEYE YATMAK VE BİR DÜĞÜN GECESİ ROMANLARINDA AYDIN KİMLİĞİ VE YABANCILAŞMA

2.1.AYDIN KİMLİĞİ

Ağaoğlu'nun bir saat, yirmi yedi dakikalık bir süreçte 1938'den 1960'lara kadar öykülediği, ilk roman, Ölmeye Yatmak'da cumhuriyet öncesi aile yapısı, toplumsal ve kültürel değerler cumhuriyetin kurulmasıyla gelişen değerlerle çatışmaktadır. Cumhuriyetten önce Osmanlı İmparatorluğu'nun aile hukukuna dayanan bir sistem vardı. Bu sisteme göre ataerkil aile yapısı olarak adlandırılan erkek egemen bir sistem hakimdi. Yani kadınların hiçbir hakkı yokken, erkekler çok eşliliğe bile sahipti. Bununla birlikte, Cumhuriyet ile, Atatürk'ün değiştirmek istediği en temel yapılardan birisi Osmanlı Devleti'nden kalan aile yapısıydı. Amacı kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmasını ve en önemlisi kız çocuklarının ve kadınların da eğitim görebilmelerini sağlayabilmektir; fakat bu değişimlerin kabul görmesi "*kentsel aile*" (Prof.Dr Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, 115) olarak nitelendirilen ailelerde bile kolay olmazken özellikle köy, kasaba gibi daha alt birimlerde çok daha sancılı olacaktır. Ağaoğlu'nun romanında da odak figür olan Aysel'in ve kasabadaki diğer arkadaşlarının da ailelerinde baba egemen bir anlayış sürmektedir. Cumhuriyete geçişle beraber gelen yeni düzene ve ahlaki anlamdaki değişimlere alışamamışlardır. Onların anlayışlarına göre erkekler belli bir yaşa kadar okuduktan sonra babalarının işini devam ettirmeli, kızlar ise erken yaşta karışlarına çıkan ilk münasip kismetle evlenmelidirler. Oysa Atatürk'e göre kızlar

DENİZHAN KURBAN

da eğitim görmeli ve kararları konusunda özgür ve erkekler ile eşit haklara sahip olmalıdırlar. Bu nedenle küçük bir kasabada yaşayan Aysel'in ailesi ve diğer çocukların aileleri, kızlarını eğitimlerine devam edebilmeleri için kente göndermek istememektedirler. Aysel, ilkokulu kendi kasabasında bitirmiştir ve ağabeyi gibi şehre gidip ortaokulu okumak istemektedir; fakat bunun için en büyük engel babasıdır. Bir kız çocuğunun tek başına şehirde okuması düşüncesini bile kendine yedirememektedir; fakat Aysel'in ilkokul öğretmeni olan Dünder Öğretmen, onun ve kasabadaki diğer çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri ve Atatürk'ün yolundan gitmeleri için elinden geleni yapmış, Aysel'in de ailesini ikna etmiştir. Atatürk'ün gençlere güvendiği gibi, Dünder Öğretmen de geleceği gençlerin okuyup, büyük adamlar olmasında görmüştür. Cumhuriyet dönemi Türkiyesinde aydın öğretmen kimliğinin rolü ayrıca çok önemlidir. Dünder Öğretmen de sorumluluklarının farkında olarak çocuklara örnek olmak ve yol göstermek için elinden geleni yapmıştır.

Bununla birlikte, Aysel'in çağdaşlaşma yolunda attığı adımlarla ailesi arasındaki dengeyi kurması o kadar kolay olmayacaktır; çünkü kasabadaki anlayış gelişen yeni düzene çok terstir. Bir erkek ile bir kızın konuşması, yanyana oturması kabul edilemez bir davranıştır. Bu nedenle çocuklar, medenileşme yolunda atılan büyük adımlara tepki gösteren aileleri ile büyük önder Atatürk'ün çizdiği yol arasında varolma savaşı vermektedirler. Yıl sonu müsamesesinde polka ve rondo danslarına bile tepki gösteren ailelerin zaten *'erkek kadın "umum" bir yerde ilk bulunuşlarıdır ve polka ve rondo ile kirlenen namuslarını örtbas etmek için durmadan öksürüyor, kafalardaki bütün sıkıcı düşünceleri kovalamak için gerekli gereksiz gülüyorlardır.'* (Ölmeye Yatmak 8,14)

Cumhuriyetin kurulmasıyla toplumda birçok alanda; kültürel, ahlaki, dini gibi, bazı anlayışlar yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Büyük güçlükler ve fedakarlıklarla kazanılan Kurtuluş Savaşı'nın ardından Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, milliyetçilik duyguları da yayılmaya başlanmıştır. Bir yandan milliyetçiliğin artışı öte yandan da Batılı olma çabasının, üzerinde etkili olduğu bu değişimler sadece Aysel gibi kasabadan şehre gelip okumaya çalışan gençlerin değil, herkesin kafasını karıştırmıştır.

“Alman ve Fransız şarkıları, faytoncuların ve gençlerin ağzından düşmüyor.”
(Ölmeye Yatmak, 114)

Batılılaşma çabalarının, Batı'nın genel anlayışını benimsemek yerine; onlar gibi giyinmek, onlar gibi müzik dinlemek, onların dilini konuşmak şeklinde anlaşılması, öte yandan da milliyetçi akımların hızla artması romanın karakterlerinde bir ikilem oluşmasının nedenlerindedir. Yazar bu ikilemi Aysel'in kasabadaki diğer ilkokul arkadaşları üzerinden aktarmıştır. Bir kaymakam oğlu olan Aydın da Aysel gibi ilkokulu bitirdikten sonra ortaokul için şehre gitmiştir. İstanbul'da Galatasaray'a devam eden Aydın, kasabadakinden çok daha farklı bir ortam içine girmiştir ve uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Aydın, ortaöğretimine Galatasaray'da devam ederken ailesini ve kasabadaki arkadaşlarını küçümser hale gelmiştir. Onun için önemli olan, okuyabilmek, Fransızca bilmek ve daha medeni olabilmektir; çünkü Atatürk gençlerin okuyup topluma faydalı bireyler olmalarını vasiyet etmişken, toplum da Batılılaşma çabalarını Batının dilini, giyimini almak yolunda adımlar atarak sürdürmektedir.

Aydın köydeyken hep takdir ettiği babasını, babasının kaymakam oluşunu bile küçümsemeye başlamıştır. Oysa babası bir çoğunun aksine onun okuması için imkan sağlamış, onu büyük kente yollamıştır; fakat bunlar yeterli değildir Aydın için. Ailesinin de bir Batılı gibi giyinmesini, konuşmasını istemektedir; çünkü önemli olanın bu olduğunu düşünmektedir. Halk içinde bazı kesimler, özellikle Aydın'ın içinde bulunduğu, ekonomik açıdan daha iyi olan kesim, çağdaşlaşmak adı altında Batı'nın dış görünüşünü taklit etmeye başlamıştır. Aydın da bunlardan etkilenmiş bu nedenle ailesini ve diğer arkadaşlarını küçümsemeye başlamıştır. Bu yönüyle kendi kimliğine ve değerlerine yabancılaşmıştır Aydın.

Aydın ve Aysel yapıtlarda, milliyetçilik ve Batılılaşma ikileminden en çok etkilenen karakterlerdendir. Kendilerini okumuş aydınlar olarak yetiştirmek için her şeyi yapan ve gerektiğinde her şeyi göze alan Aydın ve Aysel, **'ülküçülük şırngası ile Oscar Wilde bilgiçliğı arasında asılı durulamayacağıını'** (Ölmeye Yatmak, 104) çok sonra anlayacaklardır.

Aysel daha ilkokul müsameresinde oynadığı **'ölmez Atamızın bizden beklediğı şehirli bir kadın'** (Ölmeye Yatmak, 56) rolünü hayatı boyunca benimsemiş, hiçbir zaman üstünden atamamıştır. Aysel için aydın olmak, okumuş olmak kendi arzusu değil de, bir zorunluluk gibidir. **'Hep ciddi görevlerim olmalıydı'** (Ölmeye Yatmak, 185) demesi de bunun gerçekten kendi seçimi olmasından öte, bir görevi yerine getirmek için yaptığının göstergesidir. Onun için aydın olmak hayatındaki

her şeyden çok daha önemli hale gelmiştir ve bir süre sonra kendini, aydınlığını ve okumuşluğunu, belki de görevini yerine getirmişliğini “*sağa sola; pedikürcü Gönül’e ya da temizlikçisine*” anlatırken bulur. Bütün yaptıklarını tamamen bir görev bilincinde yaptığını, ufak tefek işlere zamanı olmadığını ve görevini yerine getirmiş bir aydın olduğunu etrafındaki insanlara anlatarak belki de kendini rahatlatmaya çalışmaktadır.

Ağaoğlu’nun günlük, gazete, mektup gibi farklı yazınsal türlerle ilkokuldan sonraki hayatlarını aktardığı Aysel’in her biri farklı yönere dağılan ilkokul arkadaşlarından biri de Sevil’dir. Alman yengesi ile Avrupai bir yaşam biçimi sürerken, “*içi boş Batı*” (Berna Akkıyal, Bilkent Üniversitesi, Master Tezi 44) ideolojisi ile özdeşleşmiştir. Batı ideolojisi içi boş olarak nitelendirilir; çünkü Sevil’in ailesi gibi birçok insan Batı’yı sadece şekilce öykünme eğilimindedirler. Aydın olmayı, Batı’nın giyimini, konuşmasını almak, Batı müzikleri dinlemek ve Batı tarzı sayılan daha modern uzamlarda bulunmak olarak gören Sevil ve ailesi yaşamlarını buna göre sürdürmektedirler. “*Sevil tam bir papatyaydı işte. Beyaz organzeler içinde ve hepsi Almanya’dan getirilmiş: Diz altına uzanan çorapları dahil, üstünde ne varsa hepsi Batıdan.*” (Ölmeye Yatmak, 116) Anadolu’daki aydınlanma sürecinin yurt içinde ve dışında yaygınlaşmasının bir yansımasıdır Sevil. Bu süreç ve yanlış Batılılaşma Sevil kimliği üzerinden anlatılır.

Dar Zamanlar üçlemesinin ikinci romanı olan Bir Düğün Gecesi adlı yapıtta Aysel'in kocası profesör Ömer'in ağzından bir düğün gecesi anlatılmakta iken, 1960 döneminin baskıcı siyasi yapısı da sergilenmiştir. Bu nedenle, Bir Düğün Gecesi romanında ele alınan aydın kimliği ile Ölmeye Yatmak romanında işlenen aydın kimliği arasında farklar vardır.

Aydın kimliğinin oluşmasını sağlayan ve etkileyen faktörlerden biri de toplumsal sorunsalların yanı sıra siyasi olaylardır. İlk roman olan Ölmeye Yatmak'da sonlara doğru karşımıza çıkan, Aysel'in kardeşi, Tezel de cumhuriyet döneminin aydınlarındandır. Daha çok, dönemindeki siyasi olaylardan etkilenen ressam Tezel, Bir Düğün Gecesi romanın da daha belirgindir. O da ablası gibi kendini görevlerine adanmış, vatani için yapabileceği herşeyi sorgusuz yapmayı kabul etmiştir.

2.2.YABANCILAŞMA

Adalet Ağaoğlu, her iki yapıtta da toplumsal izlekler üzerinde durmuştur. Bu toplumsal izlekler; Batı'nın yanlış algılanması, Cumhuriyet dönemi kent-kasaba farkı, Anadolu halkının durumu, siyasal olaylar, Dar Zamanlar Üçlemesinde, özellikle de Ölmeye Yatmak romanında yoğunlaşsa da, bireylerin toplum içindeki yalnız varoluşları, kendi içlerindeki çıkmazları ve yabancılaşmaları da toplumsal izlekler kadar önemli yere sahiptir.

En baştan sorumluluklarıyla doğan bir kuşak; Aysel ve ilkokul arkadaşları. Her biri vatana faydalı olabilmek için bir şeyler yapmaya çalışmış, farklı yollardan farklı şekillerde farklı sonlara ulaşmışlardır. Daha doğuştan üstlerine giydirilen sorumluluk onları birçok zorlukla tek başlarına başa çıkmaya zorlamış, bazen kendilerini bile unutmalarına sebep olmuştur.

“Yeni bir kuşak doğuyor!” Bizim çocukluğumuz için böyle denirdi. Böyle doğumun ayrı bir sorumluluğu vardır. “Ey Türk gençliği! Birinci vazifen...” İlk görev. Nedir bir ilk görev? Size verilen, sizin de gücünüzü ölçmeden yüklediğiniz bir sorumluluk .’(Ölmeye Yatmak, 21)

Aysel, ilkokulu bitirdiği andan itibaren, eğitimine devam edebilmek için büyük çaba harcamıştır. Karşısına çıkan her problemi aşabilmek için kendinden çok büyük fedakarlıklar vermiştir. Ailesini ve okul yaşamını dengede tutmaya çalışmıştır; fakat zorluklar yaşamıştır. Okulda kasabadan geldiği için küçümsenmiş bazen yalnız kalmıştır. Daha kendini kabul ettirmeye çalışırken babası ile ilgili çıkan muhtekir haberleri Aysel için başka bir utanç kaynağı olmuştur. Bu zorluklar onu kendini adadığı görevi için hırslandırmış, kendisini çalışmaya vermiştir. Ortaokul için Ankara'ya gelip, liseyi bitirene kadar kafasında sadece tek bir fikir vardır. Atatürk'ün istediği gibi okumuş, vatanına faydalı bir birey olabilmek; fakat Aysel aydın bir birey olmaya çabalarken, kendi bireyselliğini bir kenara atmış, duygularını örtbas etmiştir. Okumasına izin verilmezse nehre atlamayı bile düşünmüştür; çünkü öyle bir sorumluluk duygusuyla örtmüştür ki üstünü, görevlerini yerine getirememek onun için ölmekten beterdir. Bu nedenle bilincinde olduğu tek şey, 'görevde' olduğudur.

“Cumhuriyet’in ilk kuşakları önemli işlevler üstlenirler. Cumhuriyet ideolojisi kurulurken ağır bir sorumluluk duygusu verilir. Öğretici olma, toplumu yönlendirme, eğitme... Baskın gelen özellikleridir bu kuşağın.” (Feridun Andaç, Adalet Ağaoğlu Kitabı, 129)

Aysel'in bu dönemlerde önüne çıkan en büyük problemi ailesidir. Babası hep Milli Şefimiz İnönü'yü Ankara'ya kadar götüren jandarmalar içinde olmasıyla övünmesine rağmen, onun okumasına karşıdır. Sonraları babasının köyde bütün malını satıp Ankara'ya yerleşmesi, Aysel'in liseye devam edebilmesi için aslında bir fırsat olsa da, aralarındaki uçurum gittikçe büyümektedir. Ailesi, Aysel lisedeyken onun yanına gelmiş olsa bile, birkaç yılı onlardan ayrı şehirde geçirmek aralarındaki farkın büyümesine yetmiştir. Kasabada kendi anlayışlarına uygun bir yaşam sürdürmeye devam eden ve yeni gelişmelerden haberdar olmayan ailesi, Aysel için çoğu zaman bir engel olmuştur. Babası hala bir kızın tek başına sokaklarda dolaşması düşüncesine alışmamıştır. Şehir düzeni ona yabancı gelmektedir. Aysel ile ailesi arasındaki bu sorunlar aslında bir kuşak çatışmasının, toğlumdaki değişimin, kasaba-kent gerçeğinin farklı olmasının bir sonucudur. Bütün bunlar öncelikle aile içi ilişkilere yansımakta ve Aysel'in ailesine karşı yabancılaşmasına neden olmaktadır.

“Hızlı sosyal ve kültürel değişmeler, kuşaklararası anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Ülkemizdeki değişim sürecinin hızlı olması çerçevesinde, kırsal kesim yerleşim birimleri dahil, bütün yerleşme birimlerindeki ailelerimizde kuşaklar arası ilişkiler de değişmektedir. Toplumsal değişmeler aileye büyük ölçüde yansımaktadır. Artık yetişkinlerin deneyimleri, hızlı değişmeler karşısında bir şey ifade etmemektedir.” (Vehbi Bayhan, Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, 282)

Aysel, ağabeyinin evde yarattığı huzursuzluktan yararlanarak gözleri kendi üstünden çekmeyi başardıysa da, ***‘okumaya karşı olan deli ve anlaşılmaz tutkusuna Salim Efendi’nin teslim olduğu sıra karşısına annesi çıktı. Sanki kendi okumamışlığının öcünü alıyordu. Aysel’e durmadan ev işi buyuruyordu.’*** (Ölmeye Yatmak, 195) Lise son sınıftayken annesinin, Aysel’den kardeşinin bezlerini yıkamasını istemesi Aysel’in sabrını taşıran son noktadır; çünkü ***‘bir Atatürk çocuğu olup da bu ödünleri vermek zorunda kalmak bile mutsuz etmeye yetiyordu kendisini.’*** (Ölmeye Yatmak 196) Daha önemli uğraşları vardır Aysel’in, ona göre bir Atatürk kızı böyle işlerle uğraşamazdı. Böylece, kendini kaptırdığı görev ve sorumluluklarına ters düşen annesine, sonra bütünüyle ailesine yabancılaşmaya başlar Aysel.

Aysel’in ailesine yabancılaşmasının nedenlerinden bir diğeri ise, onu aile içinde bir birey olarak görmemeleridir. Abisi ve babasından sonra annesinin de okumasını engellemeye çalışması, hiçbir konuda fikrinin alınmaması, ona hiçbir şeyin sorulmaması ve tek umutlarının oğulları olarak gösterilmesi Aysel’in ***‘içinde onarılmaz bir kırıklık duymasına’*** sebep oluyor. Oysa Aysel’e göre ***‘kendisinin de bir kişi olduğu akıllara yer etmeli’***dir. (Ölmeye Yatmak 215) Cinsel kimliği ve kadın olması da, geleneksel toplumda önemsizliğinin, birey olamayışının göstergesidir.

Lisenin son dönemlerinde ailesine karşı olan savaşının ve yabancılaşmaya başlamasının ardından romanda, Aysel'in üniversite hayatıyla ilgili fazla bir bilgi verilmemektedir; fakat ölmeye yattığı otel odasındaki düşüncelerinden anlaşıldığı üzere Aysel, liseden sonraki yaşamında da kendini topluma yararlı bir birey olmaya adanmıştır.

Otel odasında, öğretim üyesi kimliğiyle karşılanan, okumuş, aydın bir Türk kadını olabilmek için '*insan olmanın bazı küçük anlarını*' unutmuş, '*gülünecek en uygun anda gülmeyi kasıklarına hapsetmiş*' (Ölmeye Yatmak, 2) olan Aysel, uzun, yıllarca süren bir koşuşturma ve duraksamadan çalışmanın ardından kendi kendinin farkına varmaya başlar. Öğrencisi Engin ile geçirdiği bir akşamdan sonra, kendisiyle ilgili bazı şeyleri aslında hiç bilmediğini fark eder. Önce vücudundan ve kadınlığından bunca nasıl bu kadar kopuk olabildiğine şaşırır.

'Bütün o pedikürler, manikürler, geceleri yüzümü iyi bir kremle silişim, sabahları yüzüme hafif bir nemlendirici sürüşüm, kollarımın altına, orama burama talk pudraları serpişim, o sabaha dek sanki kadınlığımdan kopuk; sağlık, rahatlık için yapılmış birer görevdi. Acaba hiç kendim olmuş muydum? Görevlerin birlikte götürülmediği bir yerim oldu mu hiç?' (Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak 183)

Kendi kadınlığının farkına varana kadar Aysel, kadınlar için önemli ve hatta keyifli olabilecek manikür, pedikür saatlerini bile aceleye getirmiş, vücudunun hiçbir yerinin bir kadın gibi farkında olamamıştır. Vücuduyla ilgili yaptığı her şeyi bile bir görev bilincinde, yapması gerektiği için yapmıştır. Kendi olmadığını, bunca yılı görev bilincinde kendi kimliğinden uzak geçirdiğini fark eden Aysel, o günden sonra kendisi ile büyük bir sorgulama içine girmiştir. Bir öğrencisiyle beraber olması da, yıllarca hayatını boşa yaşamışlık düşüncesinin sonucudur.

Kendi kişiliğine sonradan giydirdiği görevlerle kendini reddetmiş, varolmak için görevlerine sıkı sıkıya bağlanmıştır Aysel. Kendine yüklediği sorumlulukların ağırlığı altında ezilmiş, büyük bir çıkmaza düşmüştür. En sonunda kendini bir otel odasında ölmeye yatmışken bulur. İçine düştüğü çıkmazla ölmeye yatmaya karar vermesi aslında bir kriz anı gibidir; çünkü son zamanlardaki düşüncelerini uzun süre tartıp karar vermemiştir ölmeye yatmaya. Bir anda gelişmiş, kendini bir anda otel odasında bulmuştur. Ölmeye yattığı andan itibaren artık hiçbir sorumluluğunun görevinin olmayacağını sanmıştır, daha doğrusu öle olması gerektiğini düşünmüştür; fakat ölmeyi beklediği anlarda bile en küçük detaylarıyla her şeyi düşünmesi, ölmek isterken bile kendine yüklediği sorumluluklardan kaçamadığını gösterir.

“Mutfak penceresi açık mıydı acaba? Temizlikçi kadın az sonra gelir. Evin anahtarı onda var. İçeride olmadığımı görünce telefonumu bekler. ‘Şunu yap bnu yap!’ diyeceğimi bekler. Bir telefon etsem mi? Ayrıntıları düşünmekten ölemiyorum.

Temizlikçi kadına telefon etmeyi düşünüyorum. Gülünç. Sabah saat dörtte ölmüş olabilirdim” (Ölmeye Yatmak, 62)

Ölmeye yattığı otel odasında Aysel’in aydın kimliği ve kadın kimliği savaşımaktadır. Yeni yeni farkına vardığı kadın kimliği, yıllarca aydın kimliği tarafından bastırılmıştır. Vücudunun farkına varmasıyla başlayan sorgulama, Aysel’i kendisiyle ilgili birçok başka şüpheye itmiştir. O zamana kadar yaptıklarının aslında kendi içinden gelmediğini, dışardan bir baskıymış gibi zorunlulukla yaptığını farketmesi Aysel’in ailesine olan yabancılaşmasından sonra kendine ve topluma yabancılaşmasını kaçınılmaz hale getirmektedir.

Hayatını bir görev gibi yaşamış olduğuna isyan ederek, otel odasında ölmeden önce son bir sigara içmek istemiştir. Sigara Aysel’in isyanının bir simgesidir.

“Ölmeden önce son sigaramı içsem mi artık? Çok istiyorum bir sigara içmeyi. Neden içmeyecekmişim peki? Henüz ölmediğime, canım da çektiğine göre, beni ne alıkoyabilir bir sigara içmekten? Hangi görevim benim? Hangi ödevim? Hangi Atam?” (Ölmeye Yatmak, 108)

Yapıtın bir diğer önemli karakteri olan Aydın da, kasabadan ayrılıp şehirde okumaya başladığında ilk önce ailesine yabancılaşmıştır. Önceleri kasabadaki

diğer arkadaşlarının ailelerine kıyasla beğendiği ve övündüğü ailesini sonraları küçümsemeye başlamıştır. Kasabada diğer ailelere göre medenileşmeye ve çağdaşlaşmaya daha olumlu bakmalarına rağmen, kasaba kent farkı onları da etkilemiştir. Kasaba da kaymakam olan babasının daha sonra tayini çıkmış, daha iyi yerlere gelmiş olsa bile Aydın için yeterli değildir. Özellikle Batı hayranı Sevil ve Sevil'in Avrupa'lı ailesiyle geçirdiği vakitlerde kendi ailesinden utandığı zamanlar olmuştur; çünkü davranışları, konuşmaları Sevil'in ailesindeki bireyler gibi değildir. Bununla birlikte, Aydın için de daha önemli olan nokta kendiyile yaptığı hesaplaşmadır. Lisenin son yıllarında Aysel'e olan ilgisiyle birlikte kendiyile ilgili bir çok şeyin farkına varmaya başlamıştır. O da Aysel gibi kendini kaptırdığı sorumluluklarını sorgulamaya yönelmiştir. Aysel'e olan duygularını fark etmeden önce arkadaşı için "**vatanın bizden görev beklediğini unuttur. Şıpsevdi gibi de sık sık aşık olur**" (Ölmeye Yatmak, 250) diyen Aydın'ın düşünceleri değişmiştir.

"Bizim gençliğimiz de böyle hep, ders çalışmakla, sinemaya gitmekle geçiyor. İş mi? Beğendiğim bir kızla bir akşamüstü güneş batarken deniz kıyılarında, çamlar altında yürüyemedikten sonra ne anladım ben okumuşluğumdan?" (Ölmeye Yatmak, 277)

Cumhuriyet kuşağı bireylerinin, kendilerini bu kadar sorumluluk altında hissetmesinin en önemli sebeplerinden biri de toplumsal baskıdır. Her yönüyle örnek alınan ve hayran olunan büyük önder Atatürk'ün cumhuriyetin geleceğini gençlere bırakması, onlara güvenmesi yeni kuşağa büyük sosyal sorumluluklar yüklemiştir. Aysel ve kasabadaki arkadaşları bu sorumluluğu yüklenen ilk kuşaktır. Hiç düşünmeden girdikleri bu sorumluluğun altında bir süre sonra kendi içlerinde çıkmaza düşen karakterlerin yabancılaşması bir sonraki kuşağa göre daha farklıdır.

Bir Düşün Gecesi yapıtında, Aysel düğüne gelenler üzerinden aktarılırken, Tezel'in iç sorgulaması ve yabancılaşması ön plandadır; fakat Tezel'in sorgulaması Aysel'inkine göre daha farklıdır. Aysel kendi olamamışlığından yakınırken Tezel, yaptıklarının sonucunu alamamaktan şikayetçidir. Yani Tezel daha çok toplumsal ve siyasi olaylardan etkilenmiştir. Aralarında yaklaşık yirmi yıllık bir dönem farkı olan iki kardeşin arasındaki bu farkın sebeplerinden biri de olgunlaşma dönemlerindeki toplumsal ve siyasal yapının farklılığıdır. Aysel'in gençlik sürecinde iç karışıklıklar ve siyasi sorunlar 1960'lı yıllarinkinden çok daha farklıdır. Toplumda ve siyasette yeni gelen düzene alışma çabası vardır. Bu nedenle Aysel'in ve arkadaşlarının kafasındaki en önemli düşünce önce okuyup, vatana faydalı bireyler olabilmektir; fakat Tezel'in olgunlaşma sürecinde toplum düzeni biraz daha değişmiş, siyaset ortamı karışmıştır. Aydınların, düşüncelerinden dolayı içeri alındıkları, kitaplarının yasaklandığı, suçsuz oldukları halde işkence gördükleri bir dönemdir. Bu nedenle Tezel kendisini doğrudan bu siyasi meseleler içinde bulmuştur. Bu farklılıklardan dolayı Aysel kendi hayatını, kendi seçimlerini sorgularken, Tezel toplumdaki düzeni, toplum içinde kendi yerini sorgulamıştır.

“Yirmi beşlerinde çiçeği burnunda, elinden en iyi gelenle insanlığını ve ülkesini mek parmak yüceltmeye çalışırken sınırdışı edilmiş, yersiz yurtsuz bir vatandaş –ne vatandaşı canım-, sınırdışı edilmiş bir HİÇ olarak duydum kendimi.” (Bir Düğün Gecesi, 46)

Tezel de diğerleri gibi vatani için her şeyi yapmaya hazırdır; fakat 1960 döneminin karışık siyasi yapısı bütün aydınları etkilediği gibi Tezel’i de etkilemiş, ülkesi için çok çabalayan Tezel’in sınırdışı edilmesi, kendini bir ‘hiç’ gibi hissetmesi, onu da bir sorgulamaya itmiştir. Yaşadıklarından dolayı çevresindekilere ve topluma karşı güvensizleşen Tezel, kendini büyük bir yalnızlık içinde bulmuştur.

“Şuramda bir bulantı. Gitmiyor, geçmiyor. İnsanlar arasında durmadan mikrop gibi yayılan bir hastalığın bulantısı bu. Kuşku ve güvensizlik. Bunları böyle böyle düşünmek zorunda kalışım... Yoklaya yoklaya yaklaşmak herkese. Adımları hesaplı atmak. Yürekleri hesaplı açmak. Açık olmamak. Her gün biraz daha kapanmak, köstebekleşmek, tilkileşmek, böcekleşmek... (Bir Düğün Gecesi, 74)

Abisinin kızının düğünü için gittiği Ankara’da, otel odasında ‘ sabaha dek kuşkunun, güvensizliğin resmini’ yapan Tezel çevresindeki olaylara ve insanlara karşı yabancılaşması öyledir ki, ‘nihlist’ bir düşünce içinde herşeyi reddetmektedir.

“Yok, kendime birşey anlatmak istemiyorum. Hele benim beni anlamamı hiç istemiyorum. Böyle bir derdim, yok. Arada bir yoklayan bu nöbetler de geçer. (...) Bir hiç. Yokum ben. Duruyorum. İçiyorum. İçebilmek için turistik resimler yapıyorum. Ne suç biliyorum, ne ceza. Ne seviyorum, ne nefret ediyorum. (...) Meğer nihilist olmak komünist olmaktan da zormuş! Epeyce yol aldım.” (Bir Düğün Gecesi, 28)

‘Kimse için ah vah etmez oldum. Kendime de hiçbir görev vermiyorum’ diyerek, bunca zaman yaptığı görevlerinin boşunallığına isyan etmiş, kendini soyutlamış ve büyük bir inançsızlığa düşmüştür.

‘Her şeyi çok ciddiye alıyorsun. İntihar etmeyeceksek içelim bari!’ sözüyle bütünleşmiş olan Tezel de önce topluma, sonra kendine yabancılaşmıştır.

Daha sonraki hayatı hakkında bilgi romanın sonundaki ekte verilen Sevil ise, bir armatörün oğluyla evlenmiş, boşanmış ve *‘çocuğunu istemeyerek baba tarafına bırakmıştır.’* Sevil’in de Tezel gibi çocuğunu istememesi, onun da kendi içinde sorgulamaları ve pişmanlıkları olduğunun göstergesidir.

3.SONUÇ

‘Ağaoğlu, romanlarında bireyin sorunsallarını öne çıkarmakla birlikte; onun varoluşunun toplumdaki yerini, dünden bugüne yaşanan tarihsel/toplumsal sürecin panoromik görünümüyle iç içe verir.’ (Feridun Andaç, Adalet Ağaoğlu Kitabı, 76) Bu anlayış ile romanlarında toplumsal, siyasal, kültürel değerlere önem veren Adalet Ağaoğlu, bireylerin yalnızlıklarını, çıkmazlarını ve yabancılaşmalarını da aynı derecede önemsemiştir. Dar Zamanlar Üçlemesinin ilk iki romanı olan ‘Ölmeye Yatmak’ ve ‘Bir Düğün Gecesi’ yapıtlarında da, 1938’den 1960’lara kadar olan dönemi toplumsal ve siyasal yapısıyla ele alırken, bireylerin kimlik arayışlarını, gözü kapalı üstlendikleri sorumluluklarının onları nasıl bir yalnızlık ve yabancılaşmaya sürüklediğini de derin bir izlek olarak işlemiştir.

Cumhuriyet gençliğinin, daha doğmadan sorumlulukları olan gençlerin, vatana faydalı, okumuş, aydın bireyler olabilmek için gösterdikleri çaba, önlerine çıkan her engeli yıkabilmek için kendilerinden büyük fedakarlıklar vermeleri, kendilerini hiçe sayarak girdikleri yükün altından başarıyla kalkma mücadeleleri, onları Türkiye’nin önde gelen aydınlarından olduktan sonra, kendi içlerinde girdikleri sorgulamaya sürüklemiştir ve bunun sonucunda yabancılaşmaları kaçınılmaz olmuştur.

4. KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Adalet. Bir Düğün Gecesi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Ağaoğlu, Adalet. Ölmeye Yatmak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Akkiyal, Berna. Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar Üçlemesinde 'Kimlik' Sorunsalı. Haziran 2005
<http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0002838.pdf>

Andaç, Feridun. Adalet Ağaoğlu Kitabı "Sen Türkiyenin En Güzel Kazası". İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Bayhan, Vehbi. Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, 1997.

Goliath. Aysel'in Trajedisi ya da Ölmeye Yatmak Romanında Aydın Kadının Bunalımı. 1 Aralık 2003

http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-3736870/Aysel-in-trajedisi-ya-da.html

Tezcan, Mahmut. Gençlik Sosyolojisi Yazıları. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.

Özkalp, Enver. Sosyolojiye Giriş. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1995.